

LBRIS

We know
books

GAETANO MOSCA

CLASA CONDUCĂTOARE

Traducere de Nicoleta Presură Călina

Dilexi justitiam, quaesivi veritatem

Alexandria
Publishing House

Cuprins

Metoda în științele politice.....	5
Clasa politică.....	79
Noțiuni preliminare	109
Relațiile dintre clasa politică și tipul social.....	137
Apărarea juridică	161
Polemici	211
Biserici, partide și secte.....	249
Revoluțiile.....	303
Armatele permanente	337
Concluzie.....	369

Această carte este protejată prin copyright. Reproduce-rea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Alexandria Publishing House

Str. Mihai Viteazu, nr. 23, Suceava, 720059

alexandriapublishinghouse@gmail.com

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MOSCA, GAETANO

Clasa conducătoare / Gaetano Mosca ; trad. de Nicoleta Presură Călina. - Suceava : Alexandria Publishing House, 2023
ISBN 978-606-8793-65-8

I. Presură-Călina, Nicoleta (trad.)

32

CAPITOLUL I

Metoda în științele politice

I. Originile și scopul științei politice. – II. De ce a fost aleasă această denumire. – III. Metoda experimentală și originea științelor. – IV. Diverse aplicații ale acestei metode în științele politice. – V. Sistemul care acordă prevalență mediului fizic în studiul științelor politice. – VI. Despre dominația popoarelor din nord asupra celor din sud. – VII. Continuarea aceluiași subiect. – VIII. Diferitele tipuri de organizare politică și diferențele de climă. – IX. Importanța diferitelor configurații ale solu-lui. – X. Sistemul prin care fenomenele politice depind de diversitatea raselor umane. – XI. Rase superioare și inferioare. – XII. Geniul raselor. – XIII. Sistemul evolu-ționist și lupta pentru existență. – XIV. Progresul politic și ameliorarea fizică a raselor umane. – XV. Rezumatul teoriilor evoluționiste. – XVI. Metoda istorică bazată pe identitatea fundamentală a tendințelor și a atitudinilor politice ale marilor rase umane. – XVII. Noi materia-le de care dispune această metodă. – XVIII. Obiecții la adresa acesteia. – XIX. Condiții în care această metodă poate fi bine utilizată. – XX. Continuarea aceluiași su-biect și concluzie.

I. De multe secole încoace a apărut în mintea gânditorilor ipoteza potrivit căreia fenomenele sociale – care se desfășurau în fața lor – nu au fost simple accidente și nici manifestarea unei voințe supranaturale și atotputernice, ci mai degrabă efectul tendințelor psihologice constante care determină acțiunea maselor umane. Începând cu Aristotel s-a încercat descoperirea legilor și a modalităților care reglementează acțiunea acestor tendințe, iar studiul, care le-a avut ca obiect, s-a numit politică.

În secolele al XVI-lea și al XVII-lea, mulți autori – în special în Italia – s-au ocupat de politică¹. Dar aceștia, începând cu Machiavelli, care este cel mai cunoscut dintre toți, nu s-au ocupat atât de mult să determine acele tendințe constante în toate societățile umane, pe care le-am menționat deja, cât de cercetarea modalităților prin care un om sau o clasă socială ar putea ajunge să dispună de puterea supremă într-o anumită societate și să se apere împotriva eforturilor celor care ar dori să îi înlocuiască. Este vorba de două lucruri care, deși au anumite puncte comune, sunt, în substanță, diferite². Un exemplu – care

1. FERRARI, în *Curs despre scriitori politici italienii Corso sugli scrittori politici italiani* (Milano, 1862) menționează câteva sute dintre aceștia, aproape toți aparținând secolelor menționate.

2. Diferența dintre politica văzută ca artă de guvernare (*Staatskunst*) și politica văzută ca știință de guvernare (*Staatswissenschaft*) a fost făcută – ca să fim sinceri, cu nu prea mare precizie și claritate – de HOLTZENDORFF, în primele două capitole ale cărții *Principes de la politique. Introduction à l'étude du droit public contemporain*. Traducere în franceză de Lehr. – Hambourg, 1887.

credem că este foarte potrivit – demonstrează acest lucru mult mai bine decât un lung raționament. Economia politică studiază legile sau tendințele constante care guvernează producția și distribuția avuției în societățile umane: dar acest studiu nu este în niciun caz echivalent cu arta de a se îmbogăți și de a păstra bogăția. Un foarte bun economist poate fi, de fapt, absolut incapabil să-și strângă o avuție, iar un bancher, un industriaș, un speculator, deși pot ajunge să știe ceva din legile economice, nu e nevoie să le știe cu mare artă, însă, chiar și așa, reușesc să-și gestioneze destul de bine propriile afaceri, chiar dacă ignoră complet aceste legi.

II. — Studiul început de Aristotel a fost subdivizat și specializat în zilele noastre, astfel încât nu vorbim doar de știință, ci de științe politice. Mai mult, s-a încercat sintetizarea, coordonarea rezultatelor acestor științe și astfel s-a născut sociologia. Iar cei care studiază dreptul public, cei care interpretează și comentează legile pozitive, sunt aproape întotdeauna atrași de cercetarea tendințelor generale care au inspirat aceste legi. Istoricii care descriu evenimentele umane, au încercat foarte des să deducă, din studierea acestora, legile care le guvernează și le definesc. Astfel au făcut Polibiu și Tacit în Antichitate, Guicciardini în secolul al XVI-lea, Macaulay și Taine în secolul prezent. Filosofii, teologii, juriștii și toți cei care au avut ca scop direct sau indirect al muncii lor îmbunătățirea societății umane și, prin urmare, au examinat legile care guvernează organizarea acesteia, pot fi considerați, cel puțin dintr-un punct de vedere, cercetători în științe politice. Astfel încât poate că o bună parte

IBDIS | We know
 din cunoștințele umane, o însumare enormă de eforturi intelectuale pe care omul le-a depus în cercetarea trecutului său, în căutarea prosperității sale, în studierea naturii sale morale și sociale, poate fi considerată ca fiind consacrată acestora.

Dintre științele politice sau sociale, o ramură a ajuns până acum la o asemenea maturitate științifică, încât, datorită exactității și multitudinii rezultatelor obținute, se detașează net de celelalte, pe care le lasă în urmă. Nu intenționăm să ne referim la statistică – știință care nu este de sine stătătoare, nici la metoda de calcul aplicată tuturor științelor politice –, ci ne referim cu precădere la economia politică.

Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, unele minți luminate au izolat fenomenele referitoare la producerea și distribuirea avuției de alte fenomene sociale și, studiindu-le separat, au reușit să stabilească multe dintre legile sau tendințele psihologice constante la care acestea se supun. Dacă, pe de o parte, izolarea fenomenelor economice de celelalte ramuri ale științelor sociale – și, în special, considerarea lor în mod constant ca fiind independente vizavi de alte fenomene care privesc organizarea puterilor politice – explică progresele rapide ale economiei politice, pe de altă parte, aceasta este, probabil, principala cauză pentru care anumite postulate ale acestei științe încă sunt supuse discuțiilor. Astfel încât, dacă vom corobora propriile observații cu altele, cu privire la alte laturi ale psihologiei umane, economia politică va putea face noi și decisivi pași înainte³.

3. În ultimii douăzeci sau treizeci de ani a apărut tendința de

Cu toate acestea, este incontestabil faptul că tendințele care reglementează organizarea puterilor politice nu pot fi studiate fără a lua în considerare rezultatele pe care economia politică – această știință înfrățită cu ea și care a ajuns la maturitate mai devreme – le-a obținut deja. Studiul tendințelor menționate mai sus – care fac obiectul acestui volum – îl numim știință politică. Și am ales această denumire pentru că a fost prima folosită în istoria cunoașterii umane, pentru că nu a căzut încă în desuetudine⁴ și, de asemenea, pentru că noul nume de sociologie, care – în opinia lui Auguste Comte – a fost adoptat de mulți scriitori, nu deține încă o semnificație bine definită și exactă și, în mod normal, include toate științele sociale, inclusiv științele economice și pe cele care au ca obiect studiul legilor care determină complexul acțiunilor criminale ca fenomen social în general, și nu o singură acțiune, care are drept scop principal exa-

---

a explica toate faptele politice care apar în istoria umanității prin studiul fenomenelor economice. În Italia, acest concept îndrăzneț a fost dezvoltat de LORIA în cartea *Teoria economică a constituției politice* (*La Teoria economica della Costituzione politica*), Torino, 1886. Acest mod de a vedea ni se pare destul de unilateral și exclusiv. Există fenomene sociale și politice – cum ar fi ascensiunea și răspândirea marilor religii, renașterea unor națiuni străvechi, crearea unor mari monarhii militare – care nu pot fi explicate exclusiv prin variația distribuției avuției sau prin lupta dintre capital și proletari sau dintre capitalul mobil și imobil, așa cum ar dori Loria.

4. Pe lângă HOLTZENDORFF, pe care l-am menționat mai sus, a fost folosită de BLUNTSCHLI, DONNAT, SCOLARI, BROUGHAM, SHELDON-AMOS, DE PARIEU, POLLOCK și de alți scriitori din secolele XIX și XX.

minarea fenomenelor numite – mult mai potrivit și în mod special – politice.

III. — O știință rezultă întotdeauna dintr-un sistem de observații făcute cu privire la un anumit tip de fenomene printr-o atenție deosebită, prin metode potrivite și coordonate, în așa fel încât să ducă la descoperirea de adevăruri incontestabile, dar care, doar prin observația banală și comună, ar fi rămas necunoscute.

Științele matematice oferă cel mai simplu și elocvent exemplu pentru a pune în lumină felul în care procedeul științific se formează. Axioma este rezultatul unei observații accesibile tuturor și al cărui adevăr iese imediat în evidență, chiar și celor neavizați; apelând la diferite axiome și punându-le în aplicare, se ajunge la demonstrarea celor mai ușoare teoreme și, apoi, coroborând adevărurile obținute din aceste teoreme cu cele ale axiomelor, se ajunge la demonstrarea unor noi teoreme și mai dificile, al căror adevăr nu poate fi intuit, nici demonstrat de cineva care nu a fost inițiat în acele științe. În mod similar se procedează în fizică și în celelalte științe ale naturii, dar la acestea, metoda începe să se complice cu noi elemente: de multe ori nu este suficient să coroborăm mai multe observații simple pentru a obține demonstrația unui adevăr pe care îl vom numi compus – sau care nu este perceptibil la prima vedere, ci, în majoritatea cazurilor, ceea ce în matematică este axioma, se obține prin intermediul unui experiment sau al unor îndelungate experiențe. Atât unul, cât și celălalt au valoare atunci când sunt realizate cu metode speciale și precise și de către persoane care au fost inițiate în aceste

metode așa cum trebuie. În zorii științelor de sine stătătoare, adevărul procedeu științific s-a datorat, aproape întotdeauna, ipotezelor inspirate, care au fost mai apoi dovedite prin experiențe și observații ale faptelor și care, la rândul lor, au explicat multe alte experiențe și multe alte fapte. Aproape întotdeauna, o lungă perioadă de empirism, de sisteme greșite – care au împiedicat coroborarea în mod util a datelor colectate despre fenomene individuale, despre metode de observație imperfecte sau greșite – au precedat perioada cu adevărat științifică a unei anumite discipline. Și astfel, timp de secole îndelungate, astronomia și chimia s-au confruntat cu erorile și iraționalismul astrologiei și al alchimiei. Numai după ce creierile umane și-au pus mintea la contribuție asupra unei anumite ordini a fenomenelor, abundența datelor colectate, perfecționarea metodelor și instrumentelor de observare, intuiția și îndelunga răbdare a minților luminate, au produs acele ipoteze inspirate, pe care le-am menționat, și au făcut posibilă adevărata știință.

Din cele anterior menționate, se poate deduce ușor faptul că – pentru a se obține rezultate științifice adevărate – asupra unei anumite ordini a fenomenelor, nu este suficient să se lucreze cu sistemul observației și al experienței. Francis Bacon și-a făcut iluzii și, de altfel, probabil că mulți alți gânditori și scriitori contemporani își fac iluzii cu privire la capacitatea absolută pe care sistemul menționat îl are în descoperirea adevărului științific⁵. În

5. Francis Bacon, după cum știm, compara metoda experimentală, care fusese folosită cu mult înainte de el, cu un compas care permite, chiar și unei mâini neobișnuite cu desenul, să traseze cercuri perfecte, adică să obțină rezultate științifice

realitate, pentru ca observarea faptelor și experiența să dea rezultate bune, sunt necesare condițiile pe care tocmai le-am menționat; dacă nu sunt corect folosite, iar procedeul științific este greșit, acestea conduc la descoperiri eronate și chiar pot da o tentă de seriozitate unor adevărate aberații. În fond, astrologia și alchimia, pe care le-am menționat deja, s-au bazat pe observații – adevărate sau doar pretinse – ale faptelor și experiențelor: dar metoda de observare sau, mai bine zis, punctul de vedere care le-a adus informația și le-a coroborat pe toate, a fost total greșit. Cunoscutul Martin Delrio⁶, atunci când a scris cartea *De disquisitione magicarum*, considera că se bazează pe observarea faptelor, în momentul în care determina diferențele dintre tipurile de magie și, dezvăluind activitatea și obiceiurile vrăjitoarelor și ale negromanților, intenționa ca tocmai prin experiența lui să ajute la descoperirea acestora și la protejarea împotriva lor. Și economiștii anteriori lui Adam Smith credeau că se pot baza pe observarea faptelor, că bogăția unei națiuni consta doar în bani și în ceea ce producea pământul; pe faptele și experiențele recunoscute aproape universal de contemporanii săi se baza și Don Ferrante, modelul omului de știință din secolul al XVII-lea, descris atât de clar de Manzoni, când, printr-un raționament, în apa-

---

exacte (Vezi MACAULAY, *Essais politique et philosophiques*, traducere de Guillaume Guizot, Paris, Michel Lévy, 1872).

6. Martin Anton Delrio (1551-1608) teolog iezuit, erudit, care vorbea fluent 9 limbi străine. A studiat la numeroase instituții, obținând licența în drept la Salamanca, în 1574. A studiat sau a predat la instituții iezuite din Europa catolică (Bordeaux, Graz, Mainz, Leuven și Salamanca) (n. trad.).

rență și formă perfect logic și pozitiv, a vrut să demonstreze imposibilitatea existenței contagiului ciumei bubonice⁷.

IV. — Credem că nici măcar acum știința politică nu a intrat în întregime în adevărata sa perioadă științifică. Deși un cercetător poate vedea în ea multe lucruri care scapă atenției unui neavizat, nu ni se pare totuși că poate oferi un complex de adevăruri incontestabile, recunoscute de toți cei care sunt inițiați în această disciplină, cu atât mai puțin credem că a dobândit deja o metodă de investigație sigură și universal acceptată de toți. Cauzele acestui fapt sunt diverse, dar deocamdată ne vom abține să ne exprimăm opinia asupra subiectului. Vom spune doar că ni se pare că nu sunt în niciun fel atribuibile lipsei de minți luminate, care să mediteze asupra acestor subiecte politice, ci mai degrabă complexității mult mai mari a fenomenelor care se referă la acestea și, mai presus de toate, a aproape imposibilității – care a existat până acum câteva decenii – de a avea o amplă și exactă cunoaștere a acelor fapte, din studiul cărora să se poată obține principiul acelor legi sau tendințe constante care guvernează ordinea politică a societăților umane.

---

7. Pentru cei care nu-și amintesc sau care nu au citit *Logodnicii*, de Alessandro Manzoni, raționamentul lui Don Ferrante era următorul: în *rerum natura* există doar substanțe și întâmplări. Contagiunea nu poate fi întâmplătoare, deoarece nu poate trece de la un corp la altul și nu poate fi substanță, deoarece substanțele au forme de pământ, lichide, de foc și de aer. Dacă ar fi o substanță sub formă de pământ, ar fi vizibilă, cea sub formă de apă ar uda, cea sub formă de foc ar arde, iar cea sub formă de aer ar zbura către sfera sa.

Oricât de incomplete sau deficitare am credem că sunt, este totuși datoria noastră să trecem la o examinare rapidă a diferitelor metode sau sisteme de idei cu care s-a lucrat până acum în studiul științelor politice. Multe dintre ele au fost și nu sunt altceva decât o justificare, mai mult sau mai puțin filosofică, teologică sau rațională, a anumitor tipuri de organizare politică, care, timp de secole, au jucat un rol important – și, în unele cazuri, încă o fac – în istoria umanității. Așa cum vom vedea mai târziu, una dintre cele mai constante tendințe sociale este tocmai aceea de a explica forma de guvernare existentă prin intermediul unei teorii raționale sau a unei credințe supranaturale. Prin urmare, am avut o pretinsă știință politică în slujba acelor societăți în care credințele supranaturale încă predomină în sufletele oamenilor și în care, prin urmare, exercitarea puterilor politice își găsește explicația în voința lui Dumnezeu sau a zeilor, și am avut și avem o altă știință politică pe care aceleași puteri o legitimează, dorind să facă din ea o expresie liberă și spontană a liberului arbitru al oamenilor, sau a majorității indivizilor care alcătuiesc o anumită societate. Cu toate acestea, trebuie să ne ocupăm, în mod special, de două dintre aceste sisteme și metode de analiză politică, ce au un caracter mai obiectiv și universal și tind să afle legile prin care se explică existența tuturor diferitelor forme de regim politic care există în lume.

Aceste două metode sunt: cea care face ca diferențierea politică a diverselor societăți să depindă de varietația mediului fizic și, mai ales, de climatul țărilor în care trăiesc; iar cealaltă, care o face să depindă în principal de diferențele fizice și, în consecință, psihologice, care

există între diferitele rase umane. La prima, acel criteriu al mediului fizic prevalează în științele sociale, iar la cealaltă, cel etnologic sau somatic. Amândouă au o parte mult prea importantă în istoria științei și, de asemenea, în știința contemporană, și un caracter aparent mult prea pozitiv și experimental, pentru a ne putea lipsi de examinarea adevăratei valori științifice a acestora.

V. — Începând cu Herodot și Hipocrat și până în secolul actual, numărul celor care au scris despre influența climatului asupra fenomenelor sociale, în general, și, în special, asupra fenomenelor politice, este foarte mare. Mulți au încercat, de asemenea, să o demonstreze și au întemeiat întregi sisteme științifice despre aceasta. Printre ei se numără și Montesquieu, care, poate mai ferm decât oricare altul, a afirmat influența preponderentă a climatului asupra simțului moral și a organizării politice a națiunilor: „Apropiindu-vă de țările din sud, puteți crede că vă îndepărtați de moralitatea însăși”, a scris el în *Spiritul legilor* și, într-un alt pasaj al aceleiași lucrări, a declarat că libertatea este incompatibilă cu țările calde și că nu prosperă acolo unde înfloresc portocalii. Alți scriitori recunosc că civilizația s-ar fi născut în țările calde, dar susțin, de asemenea, că centrul său de greutate s-a deplasat din ce în ce mai mult spre nord și că acolo se află astăzi cele mai organizate țări din punct de vedere politic⁸.

Înainte de a începe să abordăm acest subiect, ne pare

8. MOUGEOLLE, *Statique des civilisations*, Paris, Leroux, 1883 și *Les problèmes de l'histoire*, Paris, Reinwald, 1886; BLUNTSCHLI, *Politik als Wissenschaft*, Stuttgart, 1876.

de prisos să amintim faptul că clima unei țări nu depinde exclusiv de latitudinea acesteia, ci este influențată și de alte circumstanțe, cum ar fi înălțimea deasupra nivelului mării, poziția sa față de punctele cardinale, vânturile predominante etc. De asemenea, trebuie remarcat faptul că nu întreg mediul fizic depinde de climă, adică de variațiile de temperatură și cele hidrometrice; alte circumstanțe contribuie, de asemenea, la determinarea acestuia, cum ar fi: numărul mai mare sau mai mic al populației pe care o poate avea o regiune și, prin urmare, gradul la care a ajuns cultura solului și, de asemenea, tipul de cultură cel mai frecvent utilizat⁹.

De asemenea, este de netăgăduit faptul că influența pe care o poate exercita clima pe parcursul vieții și asupra ordinii politice a unui popor trebuie să se diminueze continuu odată cu creșterea civilizației. Regnul vegetal este, fără îndoială, cel mai supus condițiilor atmosferice și pământeste, deoarece plantelor, cu excepția cazului în care sunt crescute în seră, le lipsesc aproape total mijloacele necesare pentru a reacționa și a se apăra împotriva influențelor externe. În ceea ce privește animalele, acestea sunt mai puțin supuse, deoarece apărarea și reacția nu le sunt cu totul imposibile. Omul, chiar și sălbatic, este cu atât mai puțin supus acestor condiții, deoarece mijloacele sale de apărare sunt întotdeauna superioare celor ale animalelor și, cel mai puțin supus dintre toți, este omul civilizației avansate, care dispune de astfel de

9. Locuitorii unei țări slab populate și, prin urmare, idilică și împădurită, trăiesc într-un mediu fizic diferit de cei care trăiesc într-o regiune foarte populată și, în consecință, intens cultivată.

resurse în așa fel încât să fie afectat cât mai puțin de efectele schimbărilor climatice, iar aceste resurse cresc și se perfecționează cu fiecare zi.

Luând în considerare aceste lucruri, suntem de părere că acesta este un concept evident și acceptabil: primele mari civilizații s-au născut în locurile în care natura a oferit mai multe facilități sau mai puțină rezistență; astfel încât, în general, acestea au prosperat în văi mari, cu un climat destul de cald și bine irigat, care, cu relativă ușurință, au permis cultura unor cereale, cultură necesară pentru susținerea de mari mase umane în spații relativ mici¹⁰.

Această ipoteză este confirmată de istorie, care ne arată că primele civilizații au apărut în văile Nilului, ale Eufratului, ale Gangelui și ale râului Galben sau în plătoul Anahuac, și toate acestea sunt regiuni care prezintă condițiile fizice pe care le-am menționat. Odată ce omul a reușit – într-un loc excepțional de favorabil – să-și organizeze forțele, în așa fel încât să îmblânzească natura, el o va putea învinge și în alte locuri, acolo unde este mai

10. A fi o populație destul de densă este o condiție aproape indispensabilă pentru nașterea unei civilizații; aceasta nu este, de fapt, posibilă, acolo unde o sută de oameni trăiesc împrăștiați pe o mie de kilometri pătrați. Ori, pentru ca mai mulți oameni să trăiască într-un spațiu relativ mic (cel puțin 10 sau 20 pe kilometru pătrat), cultivarea cerealelor este necesară. De fapt, vedem că civilizația chineză este contemporană sau ulterioară culturii orezului, cea egipteană și mesopotamiană este bazată pe cultura grâului, orzului și meiului, cea amerindiană, pe cea a porumbului. Poate că în unele țări tropicale, anumite fructe cu rădăcină făinoasă, cum ar fi banana și maniocă, pot înlocui cerealele.